

MONTY'S FLYING CIRCUS

Nieuwsbrief jaargang 11 , nummer 2 | September 2017

WERKGROEP
GRAUWE
KIEKENDIEF

STEPPEKIEK P. 3

AKKERVOGEL
SYMPOSIUM P.22

COLOFON

STICHTING WERKGROEP GRAUWE KIEKENDIEF

Postadres: Postbus 46, 9679 ZG Scheemda

Bezoekadres: Plattelandshuis Oost-Groningen

Nassaustraet 14, 9671 BW Winschoten

www.werkgroepgrauwekiekendief.nl

Twitter: @grauwekiek

Facebook: Werkgroep Grauwe Kiekendief

Omslagfoto: © Thijs Glastra

INHOUD

VOORWOORD 2

STEPPEKIEK 3

HANDELSWIJZE STEPPENKIEK 7

FOTOGRAAF EN ZIJN FOTO 13

VELDVERSLAG FRANKRIJK 14

GRAUWE KIEKEN ZENDEREN 17

AKKERVOGELSYMPOSIUM 22

VAN ALLES WAT 23

VOORWOORD WAT WAS EN WAT KOMT

BEN
KOKS

Op het moment dat ik dit stukje schrijf is een aantal van onze mensen druk doende de laatste loodjes van een intensief veldseizoen af te lopen. Af te lopen? Jawel, in de periode dat de laatste nestjonge kiekendieven zijn uitgevlogen, de eerste volwassen vogels de reis naar de overwinteringsgebieden zijn begonnen, organiseren we de zg. 'muizencensus'. Per perceel worden langs zes raaien van ieder 100 meter alle muizenholletjes volgens een vast stramien geteld. Veel sjouwwerk, en van betekenis om het aanbod van veldmuizen in cijfers te vangen.

In 1992 startte onze muizencensus. Dat 2017 niet de boeken in zal gaan als een goed jaar voor veldmuizen wisten we al. Muizenetende roofvogels en uilen hadden in onze studiegebieden een povere reproductie en dat betekent automatisch harder werken voor de kost. In Nederland vertaalt zich dat door in een hoger aandeel vogelprooien en in het tweede deel van de zomer ook sprinkhanen. Voor de mensen die ons gaan helpen met het pluizen van braakballen en het determineren van plukresten breken dus gouden tijden aan op de inmiddels legendarische pluissessies in Groningen en Flevoland. Weinig muizen betekent altijd afwijkende prooien, die vervolgens weer onderdeel vormen van de enorme puzzel die we samen als Werkgroep Grauwe Kiekendief bezig zijn op te lossen.

Intussen weten we ook dat de steppekiekendieven, die

Enkele prooien van dit jaar: geelgors (l), grote groene sabelsprinkhaan (m) en gewone oeverlibel. © WGK

afgelopen zomer met succes een viertal kerngezonde dochters wisten groot te brengen, het broedgebied hebben verlaten. We zijn erg content met de wijze waarop de bescherming is verlopen, we hebben alles op alles gezet om datgene wat we konden documenteren ook daadwerkelijk vast te leggen. Dat we dit alles in klein comité moesten doen lag voor de hand. Het allereerste broedgeval van steppekiekendieven in ons deel van de wereld zou geen schijn van kans gemaakt hebben als we naïef en gedachteloos ervan uit waren gegaan dat ieder mens even beschaafd is in zijn doen en laten.

Na het afsluiten van dit broedseizoen gaan we natuurlijk stug verder met het ordenen van data, kijken of we weer allerlei dwarsverbanden kunnen vinden die betekenisvol zijn voor natuurbeschoud, en gaan we zeker ook weer door met veldwerk. En we gaan in de wintermaanden een drietal soorten van zenders voorzien. Tegen de tijd dat

**PER PERCEEL WORDEN
LANGS ZES RAAIEN VAN
IEDER 100 METER ALLE
MUIZENHOLLETJES VOLGENS
EEN VAST STRAMIEN GETELD.**

we dat voor elkaar hebben horen jullie hier meer over. In de tussentijd zijn mensen die ons werk op een constructieve manier verder willen helpen meer dan welkom. Onze wintertellingen zijn zowel van groot nut als leerzaam, maar ook mensen die wars van opsmuk in ons bestuur willen meedraaien zijn welkom om op die manier een kijkje in onze keuken te nemen en tevens op een positieve manier de uitgangsprincipes van Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief met passie en liefde te omarmen. <

BROEDENDE STEPPEKIEKENDIEF: EEN PRACHTIGE TIJD

WILLEM-PIER
VELLINGA

Op weg naar huis stak plotseling stak een sternachtige roofvogel de weg over. Man steppekiekendief! Niet helemaal volwassen nog, een beetje turksetorteltint op de rug. Hij bleek op zijn gemak te jagen, en bleef ongeveer tien minuten met tussenpozen in beeld, soms op enige tientallen meters, voordat hij er in hoog tempo vandoor ging, in rechte lijn van me af. Mét, zo leek het, een dicht tegen het lijf gedrukte prooi, maar daar was ik niet helemaal zeker van. Van opwinding was ik misschien ook niet helemaal scherp!

Ik zal even uitleggen wat ik in het veld aan het doen was. De laatste vijf jaar heb ik, als (mede-) atlasdistrictscoördinator op veel plekken in Groningen geteld voor de SOVON Vogelatlas die volgend jaar verschijnt (voor voorlopige resultaten zie: www.vogelatlas.nl). Als coördinator was het een hoop gedoe om alle blokken in de provincie geteld te krijgen (Gelukt! Trots op). De tellingen zelf vond ik erg leuk, en omdat de site van het project nog “in de lucht” was regelde ik bij SOVON dat ik dit jaar “gewoon” door kon tellen. Tellingen voor de Vogelatlas waren georganiseerd per atlasblok van 5x5 km en omvatten onder andere 2x5 minuten punttellingen, min of meer volgens de regels van het Meetnet Agrarische Soorten (MAS). Dat wil zeggen, een punttelling voor het MAS kan ook voor de atlas gebruikt worden, andersom niet.

TEGEN HET EIND VAN DE MAS-TELLING ZAG IK ZOMAAR TUSSEN WAT MISTFLARDEN OP EEN HEK IN DE ZON DE STEPPEKIEKENDIEF ZITTEN. BLINKEND WIT.

Ik koos een onderbelicht atlasblok om, waarschijnlijk als enige in het land, “door te atlassen”. Werkgroep Grauwe Kiekendief was zo vriendelijk om daar een aantal nieuwe MAS-punten te definiëren precies op de telpunten voor de atlas, en er bleken al wat oude MAS-punten te liggen. Zo kon ik twee types tellingen tegelijk uitvoeren.

Het was die dag 25 mei. Thuisgekomen mailde ik Madeleine, en die antwoordde dat ze verwachtte dat het een late trekvogel zou zijn. Goed mogelijk natuurlijk. Redelijk zelfs. Maar de dag erop had ik weer een telling gepland, een paar kilometer verderop in de richting waar de vogel was verdwenen, en ik nam me voor mijn ogen goed open te houden. Wie weet had ik daadwerkelijk een prooi gezien en was de vogel nog niet gevlogen. Het was een mistige ochtend. Mooie tellingen wel: grauwe vliegenvangers, bosrietzangers

en spotvogels waren terug. Een ijsvogel vloog langs. Na een paar uur, tegen het eind van de telling, brak de zon voorzichtig door en zag ik zomaar tussen wat mistflarden op een hek in de zon de steppekiekendief zitten. Blinkend wit. Prachtig.

Mannetje steppekiekendief, juli 2017 © Ruurd Jelle van der Leij
Rubensmitproductions.nl

BROEDENDE STEPPEKIEKENDIEF: EEN PRACHTIGE TIJD

WILLEM-PIER
VELLINGA

Mannetje steppekiekendief zittend op het hek in de buurt van het nestperceel. © Rein Hofman

En sterker nog, een paar minuten later verscheen uit een perceel wintergerst een vrouwtje dat hem al piepend van het hek joeg. Ontbijt halen! Hop! Ze vlogen over me heen, waarna het mannetje verdween en het vrouwtje weer neerstreek in het gerst. Ze kwam in de volgende twee uur nog tweemaal piepend tevoorschijn en keerde dan terug naar precies dezelfde plek. Het mannetje liet zich niet meer zien. Ik kwam er niet uit wat voor soort het vrouwtje was (te ver weg, gebrek aan kennis), maar verder duidelijk een broedgeval leek me, met in ieder geval een man steppekiekendief. Een nieuwe broedvogel voor Groningen en Nederland, meer dan 1000 km van het dichtstbijzijnde bekende paar! Jongensboekachtige toestanden! Een dag later toen ik er met mijn vrouw kort langsfietsde na een avond kamperen zagen we het mannetje een paar kraaien verjagen. Nu helemaal overtuigd van mijn zaak, en ook van de noodzaak van bescherming, stuurde ik weer een mailtje naar Madeleine. De volgende ochtend, na een kort rondje MAS-sen, stond ik met Ben bij het bewuste perceel wintergerst te wachten. We zagen al gauw het vrouwtje, maar het duurde tot na twaalfen eer het tot Ben echt goed doordrong wat er aan de hand was: de kiekendief die daar aankwam, hoewel vervormd door de luchtrillingen boven de akkers, was onmiskenbaar een man steppekiekendief. Mooi moment.

BROEDENDE STEPPEKIEKENDIEF: EEN PRACHTIGE TIJD

WILLEM-PIER
VELLINGA

Met Rob Buiten voor opnames van Vroege Vogels radio. © WGK

De rest is geschiedenis. De bescherming is door de werkgroep voortvarend ter hand genomen. Jullie routines die zijn opgebouwd in de loop der jaren zijn in de praktijk gebracht om dit unieke paar een kans te gunnen, dezelfde kans als alle andere kiekendiefparen die jullie hebben beschermd dit jaar. Het was een voorrecht om al die acties van nabij mee te mogen maken. Ik heb genoten van de ontmoetingen met jullie in het veld, en ook van de mogelijkheid om zo nu en dan een hand toe te steken. Maar ik heb ook de spanning meegevoeld bij de keuze van de timing van

Het plaatsen van de nestbescherming. © André Eijkenaar

beschermingsmaatregelen en van de onzekerheid of het vrouwtje die zou accepteren. En de ongerustheid dat een zekere voorliefde voor erfvogels het fenomenale mannetje in de problemen zou brengen. Pittig allemaal. dat een zekere voorliefde voor erfvogels het fenomenale mannetje in de problemen zou brengen. Pittig allemaal.

IK HEB GENOTEN VAN DE
ONTMOETINGEN MET JULLIE
IN HET VELD, EN OOK VAN
DE MOGELIJKHEID OM ZO
NU EN DAN EEN HAND TOE
TE STEKEN.

BROEDENDE STEPPEKIEKENDIEF: EEN PRACHTIGE TIJD

WILLEM-PIER
VELLINGA

Nestbescherming net geplaatst, een laatste blik op de nog kleine jongen en dan wachten op terugkeer van het vrouwtje. © Rob Buiten

MASSALE EN MOEILIK TE CONTROLEREN PUBLIEKE AANDACHT IS EEN GROTE EXTRA ZORG DIE NIET BIJDRAAGT AAN HET HOOFDDOEL: MOGELIJK MAKEN DAT EEN LEGSEL EEN SUCCES WORDT.

Het unieke aspect van dit broedgeval bracht ook een uniek risico voor het paar met zich mee: massale en moeilijk te controleren publieke aandacht. Een grote extra zorg die niet bijdraagt aan het hoofddoel: mogelijk maken dat een legsel een succes wordt. Ik stond daarom volledig achter jullie beslissing om geen richtbaarheid aan het geval te geven voordat de jongen gevlogen waren. Buiten de beschermingsdagen heb ik mezelf verder niet onnodig in de buurt van het nest vertoond. Gelukkig was het mannetje step zo vriendelijk om een flink eind verderop een paar maal een MAS-telling op te luisteren met een jachtdemonstratie: mooie MAS-soort! Het was natuurlijk wel zaak om het geval afdoende te documenteren, al was het alleen maar om achteraf met iedereen te kunnen delen wat voor ongelooflijk verhaal zich in het Groningse wintergerst heeft afgespeeld. Goed gelukt!

Er zit nog wat in het vat, maar het filmpje en de foto's zijn geweldig en hebben hun uitwerking niet gemist. Uiteindelijk zijn de steppekuikens veranderd in prachtige vliegende steppekieken. Bij mijn laatste bezoek waren ze met z'n vieren een buizerd aan het wegpesten, met de nodige luchtacrobatiek. Hopelijk stemt de goede afloop jullie allemaal tevreden. Mij wel in ieder geval. En ik hoop ook dat het jullie vervult met trots, want het was dit prachtig paar pioniers niet gelukt zonder jullie - een geweldig stel mensen met het hart op de juiste plaats die zich met veel liefde keihard inzetten voor akkervogels. Bedankt voor een prachtige tijd allemaal!

De jonge steppekiekendieven zijn net geringd. © Rein Hofman

STEPPENKIEKEN EN HET STILHOUDEN VAN HET EERST LEGSEL IN WEST-EUROPA

BEN
KOKS

Het lijkt alweer een tijd terug, maar het was toch echt in dit gedenkwaardige broedseizoen van 2017 dat er voor het eerst steppekiekendieven in ons deel van de wereld tot broeden zijn gekomen. En hoewel beide ouderdieren jong waren - in 2015 geboren - hadden ze ook nog eens een verrassend succesvol nest. Vier gezonde dochters zijn uitgevlogen. Dit is mede te danken aan het stilhouden van het broedgeval.

Op 14 juli hebben we hier uiteindelijk uitvoerig over gecommuniceerd. Tevens hebben we ervoor gezorgd dat het broedpaar zo goed als mogelijk werd gedocumenteerd. Tot op de dag van vandaag krijgen we uit heel Europa complimenten over de wijze waarop we dit hebben aangepakt, en worden we de hemel in geprezen dat deze wereldwijd allereerste steppekiekendief in een graanakker werd beschermd. Men heeft met open mond gekeken naar de foto's van onze fotografen en de filmopnames van het filmteam van Ruben Smit, en geluisterd naar de door niemand minder dan Henk Meeuwsen geregistreerde geluiden. Maar er was natuurlijk ook kritiek.

Terwijl ik dit stukje schrijf hoor ik de cirlgorzen aan de rand van het Franse dorpje waar we wonen nog zingen voor het 3e legsel, en realiseer ik me nog wat sterker dan anders dat je in Nederland maar beter geen

Voor het eerst ter wereld werd er een nest van een steppekiekendief beschermd! © Rob Buiter

hoge boom kunt zijn. In de wolk van hartverwarmende berichten was er ook enige zurigheid over en/of bewust wegkijken voor hét ornithologische event van de laatste jaren. Voor deze mensen/organisaties is dit stukje niet geschreven. Het is geschreven omdat we graag willen uitleggen hoe de bescherming van een legsel van een zeldzame soort nu in zijn werk gaat en welke afwegingen je moet maken, en om te zeggen

dat dit alles alléén kan als je met een team mensen werkt die elkaar van haver tot gort kennen en elkaar vertrouwen. Feitelijk soortenbescherming avant la lettre zoals dat in de prille beginjaren van de werkgroep ooit eens begon met één grauwekiekendiefnest in juni 1990.

Dit stukje is bedoeld voor die mensen die snappen dat elk nest van welke soort dan ook de moeite waard is om te

STEPPENKIEKEN EN HET STILHOUDEN VAN HET EERST LEGSEL IN WEST-EUROPA

BEN
KOKS

De vier jongen worden geringd in bijzijn van het boerengezin in wiens perceel wintergerst ze opgroeiden. © Fred Visscher.

beschermen. Of het nu gaat om de uiterst zeldzame steppekiekendief of de veel talrijkere bruine kiekendief. Naar ons idee getuigt het van beschaving om alles te doen wat in iemands vermogen ligt om kwetsbare dieren een handje te helpen in door mensenhanden gedomineerde landschappen. Ik wil ook benadrukken dat ik uiteindelijk de verantwoordelijkheid had om het hele proces tot in de kleinste details goed te laten verlopen, en dat als er fouten gemaakt zouden zijn ik ook de enige zou zijn geweest die daarop aangesproken had kunnen worden. Gelukkig liep het anders, en hoe..!

Om direct maar een misverstand uit de weg te ruimen dit: in een regionale krant stond een merkwaardig stukje dat er maar vijf tot zes mensen zouden weten

GELUKKIG LIEP HET ANDERS, EN HOE..!

van dit nest. De journalist die dit stukje intikte had klaarblijkelijk een off day, of had vanwege andere oorzaken geen reden zich in te spannen voor het stukje. Op de eerste plaats had de genoemde bron op geen enkele wijze iets te maken met onze beschermingsactiviteiten en bovendien waren er niet slechts vijf of zes mensen betrokken bij ons werk, maar 34 mensen die in meer of mindere mate meehielpen bij de daadwerkelijke bescherming, met het verzamelen van de data of die – toevallig - als gast aanwezig waren. Dat is nu dan in ieder geval rechtgezet en helder.

Hierna ga ik in op een paar punten waar mensen ons logischerwijs op aanspraken en waarover dus iedere keer afwegingen moesten worden gemaakt. Afwegingen die zo zijn weerslag konden hebben op het al dan niet slagen van het legsel.

EMBARGO EN EEN KORTE BESPIEGELING

In Nederland lopen heel wat natuurwaarnemers rond. Een deel beoefent zijn of haar hobby en/of werk serieus en integer. Een deel zit evident op lijn van het

snelle scoren en het bijhouden van nutteloze lijstjes. Dit gaat geregeld ten koste van zeldzame soorten: platlopen van orchideeën, verstoren van broedende zwarte sterns, het opjutten van dwaalgasten tot ze er dood bij neervallen. Het internet staat bol van de voorbeelden. Bij onze beschermingsactiviteiten rond blauwe en grauwe kiekendieven hebben we jaarlijks hinder van zogenaamde natuurfotografen die alleen maar dat ene plaatje willen maken dat allang door anderen is gemaakt. Samen met Rob Bijlsma en Peter van Geneijgen schreven we er ruim tien jaar terug al [een kritisch stuk](#) over in het leukste vogeltijdschrift dat we hebben in Nederland: De Takkeling. We wisten dondersgoed dat we geen mensen van dit signatuur bij de steppekiekendieven konden gebruiken. Dat had exit nest betekend, zo simpel is het.

Het volgende probleem waren de eventuele waarnemingen die via Waarneming.nl zouden binnenkomen. Daarom is de kern van Waarneming.nl op de hoogte gesteld met de nadrukkelijke mededeling dat alles wat ook maar naar steppekiekendief riekte direct onder embargo gezet moest worden. Ondanks dit automatische embargo wisten we dat we bij waarneming.nl ook nog te maken hebben met de *Admins* (mensen die in hun vrije tijd met lust en ijver al die duizenden waarnemingen die per dag binnenkomen controleren), waarvan we uit ervaring weten dat bij een

STEPPENKIEKEN EN HET STILHOUDEN VAN HET EERST LEGSEL IN WEST-EUROPA

BEN
KOKS

Het ringen van de jongen in aanwezigheid van WGK-vrijwilligers en omwonenden. © Rein Hofman

deel van deze mensen het embargosysteem niet heilig is. Dat een automatisch embargo uiteindelijk niet nodig bleek te zijn, omdat in de beschermingsperiode in de wijde omtrek van het nest geen waarneming van een steppekiekendief werd ingevoerd, was meer geluk dan wijsheid.

Noch het plotseling neerstrijken van een groepje op drift geraakte vale gier (waarvan er nota bene een exemplaar in het nestperceel op minder dan 100 meter van het nest ging zitten), noch de aanwezigheid van een zwarte ooievaar in de buurt van waar wij stonden te observeren, en op het laatst zelfs de vermeende keizerarend die op een haar na de nestplek schampte,

leidde tot de ontdekking van de steppekiekendieven. We hadden een aantal engelen op onze schouder. In de tussentijd werden deze waarnemingen - en evenmin de twee paar succesvolle ijsvogels, de vijf paar bruine kiekendieven, een broedende boomvalk, overvliegende kruisbekken, wespdierven en slechtvalken - simpelweg niet ingevoerd door de directbetrokkenen, puur om dom toeval van ontdekking uit te sluiten.

Toch lekte de nestlocatie uiteindelijk voor het grotere publiek uit doordat iemand van Waarneming.nl de locatie via Facebook wereldkundig maakte. Geen aangename gewaarwording. De vogels waren weliswaar al zo'n twee weken uitgevlogen - hen kon weinig meer gebeuren - maar we hadden aan de mensen die rondom de nestplek wonen beloofd dat we het stil zouden houden omwille van hun rust. Helaas is dat dus niet gebeurd.

EEN DEEL VAN DE
NATUURWAARNEMERS ZIT
EVIDENT OP LIJN VAN HET
SNELLE SCOREN. DIT GAAT
GEREGELD TEN KOSTE VAN
ZELDZAME SOORTEN.

Dat we zelf het nieuws op 14 juli naar buiten brachten was een keuze die we weloverwogen maakten. We wisten uiteraard dat het vroeg of laat bekend zou worden dat we dit nest hadden beschermd, en we wisten ook dat het een kwestie van dagen zou zijn of het duveltje zou 'spontaan' uit het doosje springen. Dan liever het nieuws zelf naar buiten brengen en wel op zo'n manier dat we een gedoseerde overmaat aan leuke feitjes konden presenteren die de grootste nieuwshonger in een keer zou stillen. De hashtag '#steppekiekendief' was trending topic op Twitter.

Ben Koks met NRC-journaliste Nienke Beintema. © Theo van Kooten

STEPPENKIEKEN EN HET STILHOUDEN VAN HET EERST LEGSEL IN WEST-EUROPA

BEN
KOKS

Onze berichten op Nature Today gingen die dezelfde dag nog viraal:

- [Stormachtige toename van de onstuimige steppekiekendief](#)
- [Steppekiekendief, nieuwe broedvogel voor Nederland!](#)

De impact via sociale media hebben we nog niet in beeld kunnen brengen, maar nimmer was de aandacht voor een bericht van onze hand groter. Ondanks de paar rimpelingen zijn we uiterst content dat de toeloop in buurt van het broedpaar toch klein is gebleven. Dit is voor een aanzienlijk deel te danken aan de gevolgde strategie.

Mensen die de ecologie van soorten een beetje doorgronden weten ook dat het broedgeval serieus andere koek is dan soorten die op grote Europese trends meeliften en in Nederland terechtkomen, zoals opwindende soorten als kraanvogel, visarend, zeearend en de steeds vaker voorkomende grijze wouw en slangenarend. Deze steppenkiekstip op de wereldkaart is echter een ongekende uitbijter, van een heel andere orde dan ontwikkelingen die nauw samenhangen met de gestaag verschuivende areaalgrenzen van bovengenoemde soorten. Dat er een groter verhaal achter schuilgaat dan alleen maar een toename als doortrekker en wintergast zoeken we uit en daar

zullen we later over publiceren om de ornithologische boekhouders van deze wereld onderbouwde bespiegelingen aan te reiken.

HET BELANG VAN EEN GOEDE DOCUMENTATIE EN WAT HEBBEN WE GEDAAN

Eén van de meest gestelde vragen was “hebben jullie de vogel(s) nog gevangen en een zender omgedaan?” Uit deze vraag blijkt dat veel mensen geen notie hebben dat het aanschaffen van een satellietzender of GPS-tracker wel even wat anders is dan het kopen van een pak melk. Op de eerste plaats dient het geen enkel onderzoeksdoel om 1 à 2 vogels van een soort te vangen en van een peperdure zender te voorzien. Komt bij dat we niet wisten (nog steeds niet trouwens) hoe een steppekiekendief reageert op het vangen en zenderen. Stel je je eens voor dat we door zo’n ondoordachte actie het nest zouden verspelen? Dan heb je weliswaar wat kennis, maar belangrijker nog: een mislukt nest. Daar komt bij dat ons vangwerk alleen mogelijk is met een formeel stempel van de Dierexperimentcommissie (DEC). Al ons zenderwerk valt onder een [DEC-vergunning](#). De soorten waar we mee werken zijn naast drie soorten kiekendieven bijv. ook ruigpootbuizerd, veldleeuwerik en gele kwikstaart. Voor de steppekiekendief hebben we echter (nog) geen toestemming. Het spreekt voor zich dat wij onze

Beschermingsmedewerker Madeleine Postma. © Rein Hofman

STEPPENKIEKEN EN HET STILHOUDEN VAN HET EERST LEGSEL IN WEST-EUROPA

BEN
KOKS

vertrouwen gebaseerde relatie met de DEC niet in de waagschaal stellen met een ondoordachte actie die consequenties voor ons reguliere werk zou hebben.

Daar komt verder bij dat Werkgroep Grauwe Kiekendief in nauwe samenwerking met haar collega's van Rijksuniversiteit Groningen de maximale inspanningen heeft geleverd om zoveel mogelijk gegevens te verzamelen en in ieder geval zijn de vier nestjongen van (kleur)ringen voorzien. Gegevens die we hebben verzameld betreffen:

- Vele observaties tijdens onze velduren. Het grootste deel van deze velduren hadden primair te maken met het beschermingswerk. Je kunt immers niet zomaar een veld in lopen. In een veld van ongeveer twintig hectares doe je meer slecht dan goed als je dat niet professioneel aanpakt. Daarnaast werden de door ons benaderde fotografen/filmers zodanig geïnstrueerd om in alle stadia van de broedcyclus de interacties bij en rond het nest te registreren. Feitelijk heel basaal veldwerk;
- Omdat we de eerste dagen niet zeker wisten met wat voor vrouwtje we te maken hadden (Hybride? Leeftijd?) hebben we de beste vogelfotograaf die in onze groep actief is verzocht om [bruikbare beelden](#) te maken van beide vogels. Nadat het wijfje goed was gefotografeerd konden we snel onze contacten

in binnen- en buitenland consulteren. Ondanks dat het bij vrouwtjes nooit met 100% zekerheid vast te stellen is, kon uiteindelijk niemand minder dan [Dick Forsman](#) uitsluitsel geven;

- Hoewel we op basis van de uiterlijke kenmerken en het (heel kenmerkende) vliegbeeld zeker zijn van de determinatie, hebben we stuitveertjes van de juvenielen bewaard en ook het uiterste gedaan om ruiveren van beide ouderdieren te verzamelen. Na uren zoeken vonden we uiteindelijk van zowel het mannetje als het vrouwtje een ruiveer. Bij grauwe kiekendieven is het doorgaans een stukeenvoudiger om ruipennen te verzamelen. We weten ook dat het wijfje een volledige armpennenrui heeft doorgemaakt, des te opmerkelijker is het daarom dat we - bij een favoriete zitplek - slechts één veer aantroffen. Met deze veren kunnen we de DNA-profielen vaststellen, en daarmee hopen we de laatste twijfels over of de vrouw een 100% steppe is of toch een hybride (steppe x blauwe) weg te nemen. Via isotopen kunnen we wellicht zelfs iets meer te weten komen over de overwinteringsregio;
- Werkgroep Grauwe Kiekendief is sinds 1991 zeer actief met het verzamelen van dieetgegevens van de in ons land broedende kiekendieven. Alle trucjes zijn van stal gehaald om zoveel mogelijk gegevens over prooiaanvoer en dieetkeuze te verkrijgen. We

HET DIENT GEEN ENKEL ONDERZOEKSDOEL OM 1 À 2 VOGELS VAN EEN SOORT TE VANGEN EN VAN EEN ZENDER TE VOORZIEN.

hebben heel erg interessante gedragingen kunnen vaststellen waaruit vrij direct ook de dieetkeuze mee verklaard kan worden. Heel andere koek dan bij bruine, blauwe en grauwe kiekendief kan ik jullie al vast verklappen. De dieetlijst zal een optelsom worden van wat we op filmbeelden hebben geregistreerd, wat de fotografen bij elkaar hebben gefotografeerd, wat ons speurwerk tijdens nestbezoeken heeft opgeleverd en wat de reguliere controles van prooipalen en perceelranden aan braakballen en plukresten hebben opgeleverd. Nimmer verzamelden wij bij één en hetzelfde kiekendievenpaar meer en betere dieetgegevens dan bij dit eerste legsel van steppekiekendieven in West-Europa;

Het spreekt voor zich dat we de door ons verzamelde data in tijdschriften zullen publiceren en ook via sociale media met mensen zullen delen. Het is niet overdreven te stellen dat dit paar/nest de best

STEPPEKIEKEN EN HET STILHOUDEN VAN HET EERST LEGSEL IN WEST-EUROPA

BEN
KOKS

gedocumenteerde nieuwe broedvogel van Nederland ooit is. Goede documentatie is de vingerafdruk van de werkwijze van Werkgroep Grauwe Kiekendief.

Natuurlijk hadden wij graag willen weten waar elk van de zes steppekiekendieven nu is. Dat ze nu nog in Nederland zijn lijkt niet helemaal logisch, dat ze ergens anders in Europa zijn ligt meer voor de hand. Dat 1 à 2 jongen al gesneuveld zijn kan - op basis van ons populatieonderzoek naar blauwe en grauwe kiekendieven - voorzichtig ook worden gesteld. We hopen echter dat jullie na het lezen van dit stuk snappen dat wij het niet wijs vonden zenders te gebruiken, maar ervoor kozen om dit bijzondere broedpaar zorgvuldig en uitgebreid op andere manieren te documenteren. En we hopen natuurlijk dat de kleurringen ergens zullen worden afgelezen.*

Mochten de vogels in 2018 terugkeren, dan weten we nu al dat het geen tweede keer zal lukken om de nu gevolgde werkwijze te kopiëren. Ik hoop in ieder geval met dit stukje inzichtelijk te hebben gemaakt voor wat voor dilemma's we stonden, en welke trukendoos we hebben opengetrokken om de meest spectaculaire van de vier in Europa broedende kiekendieven zolang als we konden stil te houden.

Paizay-le-Tort, 22 augustus 2017

Oud-bestuurslid Gerard Ouweeneel, Vlaamse kiekendiefbeschermers Griet Nijs en Hanne Vandewaerde en Flevolandse vrijwilliger Luuk Draaier waren toevallig op het juiste moment op de juiste plek. © Griet Nijs.

**noot van de redactie: De hoop die werd uitgesproken kwam uit. Op 2 september 2017 werd één van de juveniele steppekiekendieven waargenomen en gefotografeerd in de buurt van Huizen/Eemnes, zie: [Waarneming 1](#) en [waarneming 2](#)*

DE FOTOGRAAF EN ZIJN FOTO: GRAUWE KIEKENDIEVEN IN DE EXTREMADURA

THEO
VAN LENT

© Theo van Lent

OVER DE FOTO

Half mei 2010 zat ik ruim een week in de Extremadura om vogels te kijken en vooral te fotograferen. Ik had enkele weken daarvoor mijn Nikon 70-S vervangen door de Nikon 300-S. Dat was een aanzienlijke verbetering. Op 14 mei reed ik over een vlak terrein waar diverse grauwe kiekendieven rondvlogen. Twee vogels vlogen om elkaar heen. Eerst dacht ik aan baltsgedrag, maar later begreep ik dat de bruine vogel een jong mannetje was. Het volwassen mannetje joeg hem weg. Na veel gevlieg waren ze neergestreken. Een kwartier lang gebeurde er niets, de volwassen man zag ik op een steen zitten, ik wachtte in de auto. Toen vloog die vogel op en kwam dicht langs de auto. Ik moest mijn bovenlijf draaien om de vogel te kunnen volgen. De laatste opname was deze, mijn Sigma-lens (80-400mm) zat tegen het open raam; verder naar links had niet gekund. Wat een actie! Het jonge mannetje lijkt wel achterover te hangen. Daarna hervatten de vogels het spel in de lucht, maar ik kreeg de vogels niet meer zo dichtbij voor de lens.

Nikon D 300-S 1
500sec. ISO 400

GRAUWE KIEKEN ZOEKEN OP HET FRANSE PLATTELAND /CHERCHER LES BUSARDS CENDRÉS À LA CAMPAGNE

MARTINE
HELLEMAN

VOORAF EEN NOOT VAN DE REDACTIE:

Martine Helleman raakte een aantal jaar geleden als vrijwilliger betrokken bij het beschermen van kiekendieven in Nederland. Ongeveer 2,5 jaar geleden verhuisde ze naar Frankrijk. Ze gaf toen aan het kiekengebeuren erg te zullen gaan missen. Totdat ze bij haar in de omgeving ook kiekendieven aantrof en merkte dat nog niemand zich daar met het beschermen van de nesten bezighield. Ondertussen heeft ze het voor elkaar gekregen dat de Franse natuurorganisatie in het departement waar zij woont het beschermen van kiekendieven sinds dit jaar op haar agenda heeft staan. Voor de vogelaars van deze organisatie heeft ze een lezing gehouden over wat het beschermingswerk inhoudt, en ze heeft hen aangespoord vooral al hun waarnemingen door te geven.

Je hebt fantastisch werk geleverd Martine!

24 mei 2017 - Anders dan wat ik gewend ben in Groningen of Flevoland, is het landschap in het Franse departement waar ik woon behoorlijk glooiend. Om laag boven de gewassen vliegende kiekendieven te zoeken ben ik daarom op een strategische plek gaan staan voor een goed overzicht van de totale omgeving. Al meer dan een uur tuur ik intensief door m'n verrekijker over het uitgestrekte graanlandschap, waar ik twee weken

24 mei 2017 een mannetje grauwe kiekendief boven het glooiende landschap van het departement Indre, Frankrijk. © Martine Helleman

geleden nog een paartje grauwe kiekendieven zag. Zij zat toen op een paal te midden van het graan en hij vloog rond in haar buurt. Weer kijk ik naar ze uit maar zie ze niet. Steeds vraag ik mezelf af: zullen ze er nog wel zijn? Ik tuur en tuur en ineens bekruipt me het gevoel dat ik de verkeerde kant op sta te kijken. Direct draai ik me om en zie links achter me een grauwe man hoog cirkelen. "Ze zullen toch niet in een ander veld zijn

gaan zitten?", vraag ik mezelf af.

Scherp houd ik de man in de gaten terwijl hij hoog doorvliegt richting een gemaaid grasland, een 500 meter verderop met het landschap glooiend naar beneden. Daar gaat een trekker aan de gang met het schudden van het gras. Het lijkt met deze zonnige dagen wel alsof alle boeren in de omgeving aan het

GRAUWE KIEKEN ZOEKEN OP HET FRANSE PLATTELAND /CHERCHER LES BUSARDS CENDRÉS À LA CAMPAGNE

MARTINE
HELLEMAN

maaien of aan het schudden zijn. De grauwe man jaagt met een actieve vleugelslag kriskras over het veld heen en weer. Ineens zie ik nóg een grauwe man. Met z'n tweeën lijken ze naarstig opzoek naar eten. Een half uur lang probeer ik ze te volgen in de verte, door de trillende luchtlaag heen. Geen enkele keer zie ik ze duiken naar een prooi en van binnen hoop ik vurig dat ze wel 'iets' vangen om het vervolgens te gaan brengen naar hun vrouw, zodat ik de nestlocatie kan bepalen.

Regelmatig ben ik ze kwijt omdat ze uit het zicht, achter een hoger gewas, in de glooiing van het landschap verder zoeken dan hun vleugels lang zijn. Ik blijf alert en speur continu naar de jagende mannen. Na bijna een uur zie ik ineens ver links in m'n ooghoek een grauwe man jakkeren met iets in zijn klauwen. "Prooi" roep ik in mezelf, maar hij vliegt ermee naar een ander veld dan waar ik sta. Subiet laat ik mijn

ZE DRAAIT NOG ENKELE
RONDJES IN DE LUCHT
EN PLOFT VERVOLGENS
MIDDENIN HET GRAAN.
BINGO!

Hier is het mannetje nog in het zicht maar wat als hij achter een hoger gewas of een glooiing in het landschap ver gaat jagen? Indre (FR) mei 2017. © Martine Helleman

telescoop en stoeltje achter en spring op m'n fiets achter de kiek aan. Het is nog best een eindje trappen als ik 'm probeer te zoeken waar ik 'm voor het laatst zag. "Hij moet hier zijn...ik zag 'm daarnet nog". Geen spoor meer van de man...maar wacht...daar cirkelt nog de vrouw! Ze draait nog enkele rondjes in de lucht en ploft vervolgens middenin het graan. Bingo! M'n hart maakt een vreugdesprongetje. Snel maak ik een kleine situatieschets van de plek in m'n notitieboekje. Nog enkele momenten staar ik beduusd naar deze specifieke plek.

NU PAS NEEM IK DE TIJD VOOR
EEN KOP KOFFIE, EN VOEL ME
VOLDAAN MET HET VINDEN VAN
TWEË NESTLOCATIES.

Dit paartje zit in hetzelfde land als waar ik twee jaar geleden op 23 juni, voor mijn ogen, een nest heb zien worden uitgemaaid. Ik snel terug naar m'n stoeltje en telescoop... ze staan er nog. Ik neem weer mijn positie in als tevoren en zie hoog boven het geschudde land een grauwe man vliegen. Wacht eens, hij heeft een sliert gras aan z'n poten hangen. "Prooi", denk ik voor de tweede keer. Hij cirkelt hoger en hoger om een zwarte wouw te ontlopen. Het duurt lang en ik krijg behoorlijk lamme armen. Uiteindelijk zet hij de landing in en koerst regelrecht naar een dikke paal enkele honderden meters voor mij. Met de telescoop heb ik 'm scherp in beeld. Hij begint de prooi te plukken...het is een vogelprooi. Veertjes vliegen in het rond. Jammer hij gaat 'm zelf opeten...of toch niet? Als hij klaar is met het meeste plukwerk vliegt hij er ineens mee weg over het graan en binnen enkele momenten zie ik een vrouwtje grauw uit het graan tevoorschijn komen, achter de man aan. Ze schudt zich uit in de lucht, even alle veren los, kennelijk zit ze al een tijdje

GRAUWE KIEKEN ZOEKEN OP HET FRANSE PLATTELAND /CHERCHER LES BUSARDS CENDRÉS À LA CAMPAGNE

MARTINE
HELLEMAN

op haar nest. Een poosje vliegen ze samen en niet zichtbaar voor mij heeft ze aannemelijk de prooi overgenomen en daalt af naar een kale akker om, buiten mijn gezichtsveld, te eten. Bingo 2! Nu hoef ik alleen nog maar te wachten tot ze weer naar haar plek in het graan wederkeert. Nu pas neem ik de tijd voor een kop koffie, en voel me voldaan met het vinden van twee nestlocaties. Wordt vervolgd...

7 augustus 2017 Het vervolg... wat ik weet is dat van de twee nesten die ik volgde er één is mislukt en de ander gaat goed. Vandaag is het hier de dag van de grote oogst! Na de gerst en het koolzaad, zijn ze sinds afgelopen woensdag 5/7 begonnen met het tarwe. In de wijde omgeving hangt een smog van oogststof. Overal zijn oogstmachines bezig. Op dit moment worden twee nesten beschermd met kooien; nest van een blauwe kiek in gerst; geoogst op 22/6. Jong geboren op 12/6. Nest van de grauwe kiek (3 jongen) in tarwe, geboren +/- 9/6. Volgende week gaan ze oogsten.

Toch hingen er vandaag bij het enige paartje grauw met nest nog twee andere adulte mannen rond...Dat roept nog vele vragen op.

Groeten uit een tropisch Frankrijk
Martine Helleman

Omdat het zulke bijzondere beelden zijn, hier nog een keer de steppekiekendief: moeder brengt prooi aan voor haar vijf jongen.
© Ruurd Jelle van der Leij / Rubensmitproductions.nl

HIT-AND-RUN IN DUITSLAND EN *BUSINESS* AS USUAL IN ENGELAND

RAYMOND
KLAASSEN

Een noviteit dit seizoen was dat we een nieuw type GPS-logger gingen testen, de zogenaamde GPS/GSM-loggers van het Poolse bedrijf Milsar. Dit zijn loggers die een klein deel van de GPS-data doorsturen via het mobiele telefoonnetwerk, waardoor deze loggers, net als satellietzenders, op afstand te volgen zijn. Waarschijnlijk kunnen we de grauwe kiekendieven tot en met in Afrika volgen, tenminste als de zenders daar bereik hebben!

Een UvA-BiTS GPS-logger (links), Microwave satellietzender (midden) en een Milsar GPS/GSM-logger (rechts). © W GK

DEEL 1. SLAPPE MISTNETSTOKKEN EN AGRESSIEVE DUITSERS

De eerste vier Milsar-loggers zouden op zondag 2 juli 2017 in Noordrijn-Westfalen (Duitsland) op grauwe kiekendieven aangebracht worden, waar Hubertus Illner (ABU, Arbeitsgemeinschaft Biologischer Umweltschutz im Kreis Soest e.V | Biologische Station) al jarenlang kiekendieven beschermt. Besloten werd om vroeg uit Nederland te vertrekken zodat we een lange dag zouden hebben, misschien zou het wel lukken alle vier de vogels op één dag te vangen! Zondagochtend om 5:00 uur haalde Ben mij thuis op, en nadat we studente Angela hadden opgehaald stoven we richting Duitse snelweg. Een krappe drie uur later arriveerden we in Soest waar we door een slaperig ogende Hubertus werden ontvangen. Het eerste uur 'verloren' we met het klaarmaken van de loggers, een ingecalculeerde vertraging. Maar daarna konden we los.

De Duitsers hadden eerder al kiekendieven gevangen, dus we hadden afgesproken dat zij het vangen voor hun rekening zouden nemen. Het was even slikken toen een paar hele dunne tentstokjes tevoorschijn werden gehaald. Hoe zouden we in vredesnaam daar kiekendieven mee gaan vangen? Het bleek echter dat de kiekendieven in Noordrijn-Westfalen beduidend

Geklungel met het opzetten van het net met te slappe stokjes. Maar ook een koe vangt wel eens een haas! © W GK

agressiever zijn dan in Nederland waardoor een minder optimale vangstopstelling toch goed kan werken.

De mannen reageerden volgens het boekje op de opgezette buizerd die bij het net was opgesteld. Eerst de prooi aan de vrouw afgeven en dan met een directe duikvlucht het net in. Desalniettemin neemt het wachten, vangen, afhandelen van de vogel, en vooral naar de volgende plek rijden al gauw een paar uur in beslag. Hierdoor en door een korte landschappelijke rondleiding over de hoog gelegen uitgestrekte plateaus waar de kiekendieven veel jagen kwamen we pas ergens aan het begin van de middag bij de derde vangplek aan. Het wachten op de derde man duurde lang, maar uiteindelijk kregen we deze mooie vogel ook te pakken. Zouden we in de resterende paar uur nog een vierde vogel kunnen vangen?

HIT-AND-RUN IN DUITSLAND EN *BUSINESS* AS USUAL IN ENGELAND

RAYMOND
KLAASSEN

TOEN UITEINDELIJK DE VROUW TEN TONELE VERSCHEEN DOOK ZE ZONDER AARZELEN HET NET IN.

De laatste vangplek was dichtbij en we hadden het net vlotjes staan. De man die we op het oog hadden bleek echter een enorme angsthals te zijn. Hij hield de buizerd goed in de gaten, alarmeerde ook, maar vertikte het om de opgezette vogel aan te vallen. Besloten werd om te wachten totdat de vrouw terug zou komen, misschien zou zij hem wat kunnen aansporen of misschien konden we haar wel vangen. Het wachten duurde lang, en de Duitsers begonnen zich steeds meer zorgen te maken over eten en slapen. Toen uiteindelijk de vrouw ten tonele verscheen dook ze zonder aarzelen het net in. De laatste Milsar logger was dus voor haar bestemd!

Het hotel kon worden afgezegd, en we bleken nog net op tijd voor een (laat) avondmaal in Soest. Een heerlijk Dunkles Weissbier was meer dan verdiend, behalve voor de chauffeur. Uiteindelijk zette Ben me om 01:00 uur 's nachts thuis weer af. Het klokje bijna rond, maar met een enerverende zondag achter de rug!

Op de website van de ABU is [een verslag](#) van Hubertus Illner te lezen over deze loggerkieken en het afgelopen broedseizoen.

Hubertus en Christian laten tweede vogel van de dag los, een zeer agressieve man. © WGK

HIT-AND-RUN IN DUITSLAND EN *BUSINESS* AS USUAL IN ENGELAND

RAYMOND
KLAASSEN

James, één van de twee adulte mannen die we in 2017 in Engeland ving en een satellietzender meegaven. © Mark Thomas

DEEL 2. UPS EN DOWNS IN ENGELAND

Op 6 juli 2017 ging de tweede buitenlandse reis van het jaar richting Engeland, waar we voor het vierde jaar op rij in samenwerking met de [Royal Society for the Protection of Birds](#) (RSPB) grauwe kiekendieven met satellietzenders zouden gaan uitrusten. Tonio en ondergetekende gingen dit jaar de klus klaren. In Engeland werden we hartelijk ontvangen door Mark Thomas (RSPB) en zijn familie. Aangevuld met Tim Jones (RSPB) gingen we de volgende dag op pad. Vangexpedities in Engeland worden altijd gekenmerkt door weinig broedparen en verdampende opties. We hadden vier satellietzenders in de tas zitten, maar eigenlijk waren er ook maar vier kansen om vogels te vangen.

Eén van de vogels die we extra graag wilden vangen was Mark. Deze man werd in 2014 gevangen, maar zijn zender bleek dit voorjaar precies na aankomst in Engeland kapot te zijn gegaan. Het net werd opgezet in de buurt van zijn nest, maar hij herkende waarschijnlijk de opgezette wespindief die ze in Engeland bij het vangen gebruiken, en hij maakte geen enkele aanstalten om die aan te vallen. De Engelsen waren hier niet op voorbereid en hadden ook niet nagedacht

HIT-AND-RUN IN DUITSLAND EN *BUSINESS* AS USUAL IN ENGELAND

RAYMOND
KLAASSEN

over alternatieven, zodat één optie alvast verdampt was. De vrouw van Mark kende de wespendif duidelijk nog niet want ze viel deze aan waardoor we haar vingen en een satellietzender mee konden geven. Ze kreeg de naam Ruth. Op het moment dat ik deze vrouw uit het net haalde zag ik dat ze al een metalen ring droeg van de [British Trust for Ornithology](#) (BTO), dus in Engeland geringd was. Allereerst werden natuurlijk de lokale ringlijsten doorgespit, maar hier was het ringnummer niet in terug te vinden. Uiteindelijk werd er contact opgenomen met BTO. Een uurtje later kwam het bericht dat deze vrouw [13 jaar geleden](#) in het Engelse Dorset als nestjong geringd was! Tom merkte op dat de handpennen van deze vrouw opvallend weinig tekening hadden. Hij vond de handpentekening erg lijken op die van een andere broedvogel, een vrouw die te herkennen is aan een scheef gegroeide poot. Deze vrouw, Gammy Leg genoemd, heeft de afgelopen jaren diverse broedpogingen in het gebied gedaan, maar ze stond nooit op ons lijstje voor een satellietzender juist vanwege die gekke poot. Echter, Gammy Leg draagt ook een ring, dus nu was het extra interessant om haar toch 'even' te vangen om de ring af te lezen. Sowieso wilden we haar man, een ongeringd beest, vangen voor een satellietzender. De man lukte, maar Gammy Leg

EÉN VAN DE JONGEN VAN GAMMY LEG WERD DOOR EEN VOGELAAR OP VLIELAND GEFOTOGRAFEERD!

niet. Een paar weken later, toen de jongen van Gammy Leg geringd werden, deden Mark en Tim een tweede vangpoging en deze keer lukte het wel. En wat bleek? Gammy Leg is inderdaad de zus van Ruth! Dus ook 13 jaar geleden als nestjong geringd. Wat een bizar toeval!

We vingen nog een laatste man en toen waren er eigenlijk geen vogels meer over die we konden vangen.

De laatste dag besteedden we dus maar aan een bezoek van een broedpaar waarvan beide ouders al een satellietzender droegen, Roger en Sally. Sally werd vorig jaar gevangen in het bijzijn van de [BBC](#) en de beroemde wildlife-presentator Martin Hughes. Het bleek ook ecologisch gezien een bijzondere vogel omdat ze niet in de Sahel overwinterde maar uiteindelijk helemaal doorvloog naar het uiterste zuidoosten van Ghana. Dat is voor een grauwe kiekendief uitzonderlijk. We zagen zowel Roger als Sally bij het nest rondvliegen. Na de jongen geringd en gekleurringd te hebben keerden we tevreden huiswaards. Al met al een productief bezoek aan Engeland, ondanks het feit dat we Mark niet wisten te vangen.

Opvallende lichte handpentoppen bij Ruth (links) en Gammy Leg (rechts). Deze oude dames zijn zussen van elkaar, en waren de moeders van 2 van de 5 broedparen in Engeland in 2017. © Mark Thomas

HIT-AND-RUN IN DUITSLAND EN *BUSINESS* AS USUAL IN ENGELAND

RAYMOND
KLAASSEN

Na thuiskomst gebeurde er nog twee dingen. Allereerst werd één van de jongen van Gammy Leg door een vogelaar op Vlieland gefotografeerd! Een prachtige demonstratie van het nut van het gebruik van kleurringen.

De tweede gebeurtenis was minder leuk. Plotseling ontvingen we geen signalen meer van Sally. Na nog

Jong dat kleurring F1X kreeg als nestjong (links) en een krappe twee maanden later op Vlieland (rechts).

eens goed naar de data gekeken te hebben is de enige conclusie die we kunnen trekken dat Sally waarschijnlijk neergeschoten is. Illegale vervolging van roofvogels door jagers is een enorm probleem in Engeland. De verdwijning van Sally was landelijk nieuws in Engeland. Zo schreef boulevardblad The Sun schertsend: "[Harry didn't kill Sally](#)". Al in het eerste jaar dat we in Engeland werkten (2014) werden we met de neus op de feiten gedrukt toen zendervogel Mo een paar weken nadat ze haar zender had gekregen in een Royal hunting estate verdween. Sally lijkt nu een tweede geval te zijn. Plotseling begrijp je waarom de groei van de populatie van onder andere grauwe kiekendieven in Engeland maar niet van de grond wil komen...

LEES OP DE WEBSITE VAN DE RSPB MEER OVER:

- [Montagu's harriers - 2017 breeding update](#)
- [The end of Sally](#)
- [Rare bird of prey tagged on TV show missing in action](#)

EIND VORIG JAAR SCHREVEN WIJ EEN NATUURBERICHT OVER SALLY IN GHANA:

- [Grauwe Kiekendief aan de Goudkust](#)

Engelse kiekendievenbeschermer Bob bij het nest van Roger en Sally. Toen nog de duim omhoog, maar een paar weken later verdween Sally ineens van de radar – waarschijnlijk afgeknald.

De zendervogels zijn ook dit jaar weer via onze website op hun reis naar en van hun overwinteringsgebieden in Afrika te volgen. *Klik op de werelddol om de routes van dit najaar te bekijken.*

VLAAMS-NEDERLANDS AKKERVOGELSYMPOSIUM: VAN DE STAKKERS VAN DE AKKERS NAAR DE HELDEN VAN DE VELDEN

ZATERDAG 21 OKTOBER 2017, LEUVEN

In Leuven wordt op zaterdag 21 oktober de balans van 10 jaar inzet voor akkervogels opgemaakt. [‘Van de stakkers van de akkers naar de helden van de velden’](#) krijgt een vervolg in een tweede Vlaams-Nederlands akkervogelsymposium.

In 2006 werd voor de eerste keer in de Lage Landen een symposium aan akkervogels gewijd. Het symposium ‘Van de stakkers van de akkers naar de helden van de velden’ heeft eraan bijgedragen dat akkervogels zowel in Nederland als in België hoger op de politieke agenda kwamen. Nadien kwamen dan ook tal van regionale akkervogelinitiatieven van de grond, zowel bij overheden als bij organisaties in de sfeer van landbouw en natuur.

Op zaterdag 21 oktober 2017 organiseren Natuurpunt, Vogelbescherming Nederland en Werkgroep Grauwe Kiekendief een vervolgsymposium. Insteek is dan een terugblik op de afgelopen tien jaar: hoe vergaat het ondertussen onze akkervogels, wat hebben we over ze geleerd, wat is de betekenis geweest van agrarisch natuurbeheer en welke lessen kunnen we trekken voor de komende tien jaar? Het zoeken naar de antwoorden op deze vragen doen we aan de hand van een aantal boeiende sprekers uit binnen- en buitenland.

Grauwe gors © Freek Verdonckt

PROGRAMMA

Het symposium staat open voor alle bij akkervogels betrokkenen, waaronder onderzoekers, medewerkers van landbouw- en natuurbeschermingsorganisaties, beleidsmedewerkers en vrijwilligers. Het symposium vindt plaats in het provinciehuis van Leuven. Deelname is gratis, maar [inschrijven](#) is verplicht (max. 200 plaatsen), ten laatste op 13 oktober.

VOORMIDDAG (10.00 - 12.15 UUR)

- Een terugblik op 10 jaar akkervogelbeheer – Olivier Dochy, provincie West-Vlaanderen
- Organisatie en resultaten van akkervogelmonitoring in Vlaanderen – Luc Debruyn, INBO
- Zeggingskracht van punttellingen – Wouter Vansteelant, Werkgroep Grauwe Kiekendief
- Over biodiversiteit en natuurbescherming in agrarisch gebied – David Kleijn, WUR

MIDDAGLUNCH EN [POSTERSESSIE](#)

NAMIDDAG – CASE STUDIES EN PANELGESPREK (14.00-16.30 UUR)

- Onderzoek en bescherming van patrijs – Eckhard Gottschalk, Universiteit Göttingen
- Targeted agri-environment schemes for the Corn Bunting in Scotland – Jeremy Wilson, RSPB Scotland
- De zwanenzang van grauwe gors in Vlaanderen – Robin Guelinckx, Werkgroep Grauwe Gors
- Tien jaar bijleren over veldleeuwerik – Henk-Jan Ottens, Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief
- Akkervogels in een natuur-inclusieve landbouw – panelgesprek

Sinds onze vorige nieuwsbrief schreven wij zeven natuurberichten op de website NatureToday

1. [Hebben Blauwe Kiekendieven profijt van braakvegetatie?](#)
2. [Zeldzaam geval van in Afrika overzomerende Grauwe Kiekendief](#)
3. [Grauwe Kiekendieven vliegen per jaar gemiddeld 58.000 kilometer](#)
4. [Vogelakkers voor akkervogels: laatste strohalm voor kiekendieven in Vlaanderen?](#)
5. [Stormachtige toename van de onstuimige steppekiekendief](#)
6. [Steppekiekendief, nieuwe broedvogel voor Nederland!](#)
7. [Astrid – de Europese avonturen van een vrouwtje grauwe kiekendief](#)

Tot nu toe hebben we dit jaar drie wetenschappelijke publicaties uitgebracht over het trekgedrag van grauwe kiekendieven, zoals dat in beeld is gebracht met behulp van UvA-BiTS GPS-loggers. Geïnteresseerden kunnen een pdf van het artikel opvragen bij [Almut Schlaich](#).

Vrouwtje blauwe kiekendief. © Harold van der Meer

1. MIGRATING MONTAGU'S HARRIERS FREQUENTLY INTERRUPT DAILY FLIGHTS IN BOTH EUROPE AND AFRICA.
Raymond H. G. Klaassen, Almut E. Schlaich, Willem Bouten & Ben J. Koks (2017) Journal of Avian Biology, 48: 180|190. doi: 10.1111/jav.01362. ([online artikel](#))
2. RARE CASE OF AN ADULT MALE MONTAGU'S HARRIER CIRCUS PYGARGUS OVER/ SUMMERING IN WEST AFRICA, as revealed by GPS tracking. Iben H. Sørensen, Almut E. Schlaich, Raymond H. G. Klaassen, Henning Heldbjerg, Ben J. Koks (2017) Journal of Ornithology, March 2017, Volume 158. doi: 10.1007/s10336-017-1445-8. ([samenvatting](#), pdf op verzoek verkrijgbaar / available on request)
3. A CIRCANNUAL PERSPECTIVE ON DAILY AND TOTAL FLIGHT DISTANCES IN A LONG-DISTANCE MIGRATORY RAPTOR, THE MONTAGU'S HARRIER CIRCUS PYGARGUS. Schlaich A.E., W. Bouten, V. Bretagnolle, H. Heldbjerg, R.H.G. Klaassen, I.H. Sørensen, A. Villers & C. Both (2017) Biology Letters 20170073. ([samenvatting](#), pdf op verzoek verkrijgbaar / available on request)

AGENDA

25 SEPTEMBER

BINNENSTEBUITEN

TV 18:50 uur NPO2: *reportage over onze nestbescherming*

12 OKTOBER

LEZING BIJ IVN ZEEWOLDE

15 OKTOBER

START SLAAPPLAATSENTELLINGEN BLAUWE KIEKENDIEVEN

21 OKTOBER

AKKEROGELSYPOLIUM LEUVEN (ZIE BLZ 22)

25 OKTOBER

BRAAKBALLEN PLUIZEN BIJ IVN ZEEWOLDE

31 OKTOBER

LEZING BIJ NIVON ASSEN-GRONINGEN

9 NOVEMBER

LEZING BIJ NIVON ASSEN-GRONINGEN

Vrijwilligers tellen blauwe kiekendieven bij een slaapplaats op de Dollardkwelders, maart 2017. © WGK

Houd voor details de [agenda](#)
op onze website in de gaten.

